

Tobias Bjune Prooss

Skjulte militære verktøy i norsk middelalder

Maktkampen i Norge mellom 900- 1250 var lite preget av sabotasje, spionasje, snikmord eller lignende skjulte militære verktøy.

Bacheloroppgave i Bachelor historie

Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl

Mai 2022

Tobias Bjune Prooss

Skjulte militære verktøy i norsk middelalder

Maktkampen i Norge mellom 900- 1250 var lite preget av sabotasje, spionasje, snikmord eller lignende skjulte militære verktøy.

Bacheloroppgave i Bachelor historie
Veileder: Randi Bjørshol Wærdahl
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

	2
Innledning	2
Kildene	3
Hvem?	4
Hvor viktig var slike verktøy i krigføring i løpet av norsk middelalder?	5
Sigurd Magnusson	7
Harald Gille	7
Beleiringen av Tønsberg	10
Slaget ved Oslo	12
Slaget ved Stiklestad	13
Hva forteller funnene oss?	15
Hva forteller slagene oss?	17
Forskjellene og likhetene	20
Konklusjon	23
Litteraturliste	25

Innledning

Maktkampen i Norge mellom 900- 1250 var lite preget av sabotasje, spionasje, snikmord eller lignende skjulte militære verktøy. Dette er påstanden min som jeg gjennom denne oppgaven søker å finne om det er holdt i, eller om det blir en uriktig påstand. Menneskets historie har mer eller mindre alltid vært preget av konflikter og kriger. Det er de store tragediene som blir de mest kjente historiene og mennesket har vist gjentatte ganger at det har et talent for krig. Det er gjennom krig vi har sett mange av de største teknologiske gjennombruddene, om det er på grunn av lysten til å eliminere fienden eller om det er for å hindre at fienden dreper en selv og sine kjære, kan jeg ikke si, men det har alltid vært en kamp om å skaffe seg en fordel. Det er gjennom denne evige jakten på fordeler at spionasje, sabotasje, snikmord og lignende former for skjulte verktøy, har dukket opp. Helt tilbake til antikken har mektige mennesker benyttet seg av slike verktøy, være seg myten om den trojanske hesten angivelig ble brukt for å lure seg inn bak bymurene, eller plottet og drapet på Julius Caesar. I norsk sammenheng ville vel kanskje de aller fleste tenkt på motstandskampen under krigen, for eksempel tungtvannssaksjonene, men er det slik at Norge frem til da spilte kun med åpne kort i krig og konflikt? Hadde ikke nordmenn oppdaget sabotasje eller lignende før nærmere midten av 1940?

For å kunne se bakover i tiden har jeg valgt meg ut perioden fra ca.900 - ca.1250, denne perioden er valgt nettopp fordi det her var krig mellom nordmenn. Dette var norsk høymiddelalder, så naturlig å lete etter skjulte virkemidler innen krig som passer datiden. Ikke bare ønsker jeg å se på hva som ble gjort, men vel så mye *hvem* som utførte disse oppgavene. Hvem var det kongene så til når de skulle ha noe gjort, noe lite ærefullt, noe som ikke sømmet seg for en konge å utføre selv. Var det noen i kongens indre krets? Eller kanskje det var noen i en motstanders indre krets som hadde solgt lojaliteten sin?

Grunnen til at jeg har valgt meg ut dette temaet er fordi jeg mener dette er underrepresentert i mye av litteraturen, en kan lese masse om de store slagene, om beleiringer av byer og sjøslag med store flåter. Det er naivt å tenke at alle kongene på denne tiden var hederlige, ærlige menn som kun handlet i dagslys og spilte med åpne kort, som nevnt tidligere har mennesker i krig en tendens til å anskaffe seg de fordelene de kan og krig åpner virkelig opp de mørkere rom i menneskets sinn.

Jeg kommer hovedsaklig til å benytte meg av sagalitteraturen som kilder til denne teksten. Ikke bare fordi den går gjennom det meste av det som foregikk i denne perioden, men også fordi den er vår mest troverdige og på mange felt, vår eneste kilde til hendelsene fra denne tiden. En åpenbar utfordring ved å bruke sagalitteraturen, da spesielt de bindene som er forfattet av Snorre Sturlason er at det i all hovedsak ikke er skrevet i samtiden, Snorre skrev Heimskringla rundt 1220-tallet og forteller om hendelser fra lenge før 1100-tallet, i ynglingesaga. Det er en klart større utfordring på 1200-tallet å beskrive historiske hendelser korrekt, da tilgangen på kilder og informasjon i mye større grad var basert på sagn, legender, myter og rykter. I tillegg til dette er han heller ikke stasjonert i Norge, men på Island. Altså har han ikke bare en tidsmessig distanse til store deler av hans verk, men også en ren geografisk distanse. På tross av dette sees hans kongesagaer på som det mest troverdige kildematerialet vi har om Norge fra denne tiden og derfor er det nettopp dette jeg kommer til å ta utgangspunkt i da jeg skriver denne teksten.

Jeg kommer til å starte teksten med gå kort gjennom kildene jeg har valgt å bruke. Deretter vil jeg ta for meg hvem kongene hadde for å utføre diverse av disse oppgavene gjennom redegjørelse basert på kilder. Når det er gjort kommer eksempler jeg har funnet fra sagalitteraturen som er relevante for påstanden min. Her vil jeg gå gjennom hvert enkelt eksempel, med noen egne tanker på slutten av hvert eksempel. Deretter vil jeg søke å belyse hva de forskjellige funnene forteller oss, hva er det vi kan få ut av å se på dem. Følger opp dette med å tydeliggjøre forskjellene og ulikheter mellom eksemplene, samt årsaker til disse forskjellene. Alt tidligere gjennomgått vil dernest bli anvendt når jeg vil diskutere den totale summen av funnene, for å kunne komme til en endelig konklusjon.

Kildene

Snorre Sturlason (1179-1241) var en islandsk høvding og forfatter og står igjen som en enormt viktig brikke for vårt innsyn i norsk historie. Han skrev Heimskringla, en samling av norske kongesagaer som starter med Ynglingesagaen og avslutter med Magnus erlingssons saga. Den består av 17 forskjellige sagaer, men de er meget varierende i lengde og det er Olav

Tryggvasons og Olav den helliges saga som er de lengste verkene. Det er også flere sagaer senere som er forfattet av noen andre, slik som Håkon Håkonssons saga og Magnus Lagabøtes saga, sistnevnte er det kun deler av som har overlevd. Blant de forfattet senere er også Sverres saga, som er forfattet delvis av Islendingen Karl Jonsson, på oppdrag for Kong Sverre. Jeg har i tillegg benyttet meg av Hirdloven, boka der lovene for kongens hird stod, samt boka “Norsk historie: 750-1537” av Moseng, Opsahl, Pettersen og Sandmo. Det vil være flere versjoner av kongesagaene i min kildeliste, dette er kun et resultat av at jeg har hatt tilgang til forskjellige versjoner på forskjellige tidspunkt, men jeg mener ikke det bør ha noen påvirkning på funnene jeg presenterer eller teksten i sin helhet.

Hvem?

For å kunne besvare hvem som utførte disse oppgavene har jeg sett etter eksempler i litteraturen, da spesielt i Snorres Heimskringla, men også andre kilder. I Hirdskråen, lovboka som omtaler lovverket rundt kongens hird, finner vi beskrivelse av hvordan en skulle gå frem når en skulle avlive noen.¹ I dette tilfellet var det gjestene som ble satt til denne oppgaven av kongen. Gjester, eller Gestir som det het på norrønt, var en del av hirden, under hirdmenn.² Disse blir omtalt flere steder i kongesagaene, kong Olav Haraldsson hadde tretti gjester i sitt følge³ og Kong Olav Kyrre hadde seksti i sitt følge.⁴ Det står videre i Hirdskråen at gjester var å betrakte som politi og vakter⁵ og ifølge loven fikk de navnet gjester fordi “de har mange steder å gjeste hvor de ikke får takk for det”.⁶

Gjestene var altså de som fikk oppgaven å avlive, eller drepe som vi kanskje heller ville kalt det, de kongen ba dem om.

Gjestene stod i den laveste rang i hirden, men dog en del av samfunnets høyere klasser. Det kommer frem av Hirdloven at gjester som skulle bli tatt opp til tjeneste måtte sverge samme

¹ Imsen, 2000:159

² Ibid:39

³ Sturlason, 1998:222

⁴ Ibid:572

⁵ Imsen, 2000:39

⁶ Ibid:39

ed som hirdmennene.⁷ Hvorav hirdmenn gjerne ble rekruttert fra høytstående familier, ble gjestene gjerne rekruttert fra lavere klasser, men antakelig ikke fra de laveste klassene.⁸

Et eksempel på gjestenes bruksområde finner vi i sagaen om Magnus Blinde og Harald Gille. Der blir det foreslått for Kong Magnus at han skal sende gjestene sine hjem til de lendmennene som ikke ønsker å slutte seg til hæren hans, for å drepe dem.⁹ Dette viser tydelig at det ikke var kun vakthold eller politioppgaver, i alle fall ikke slik vi i vår tid ville sett på disse oppgavene, som var gjestenes bruksområde. Det at dette foreslås direkte til kongen og kongens påfølgende reaksjon på forslaget indikerer at dette ikke var uvanlig oppgave for gjestene, å bli brukt som en blanding av spesialsoldater og kongelige drapsmenn. Et annet eksempel stammer fra senere i samme saga og forteller oss at Harald Gille sender gjestene sine for å antakelig få Sigurd Magnusson druknet.¹⁰

Det er altså gjestene som tok av dage folk kongen ønsket bort, men gjorde de noen andre slike lyssky oppgaver?

Hvor viktig var slike verktøy i krigføring i løpet av norsk middelalder?

Nå ønsker jeg se på hvor viktig og hvor utbredt disse verktøyene var i Norge, da spesielt under de norske borgerkrigene, altså fra ca. 1130 - 1240.¹¹ Dette er interessant å se på da det er vesentlig å finne ut om dette var noe som alltid forekom, aldri forekom, eller et sted i mellom de to. Om det mer eller mindre aldri ble benyttet f.eks sabotasje, så forteller det oss på mange måter like mye som om det *alltid* forekom.

For å finne eksempler har jeg måttet se inn i litteraturen om krigene, da spesielt har jeg sett på kongesagaene til Snorre. Og det aller første jeg bet meg merke i da jeg begynte å søke i litteraturen var nettopp fraværet av litteratur om sabotasje, spionasje, snikmord eller lignende.

⁷ Imsen 2000:157

⁸ Flugeim, 2006: 49-50

⁹ Sturlason, 1979:269

¹⁰ Ibid:279-280

¹¹ Moseng et al. 2007:113

Det er klart at en utfordring ved dette er at det er lite trolig at Snorre Sturlason benyttet seg av begrep som spionasje eller sabotasje, samt snikmord. Derfor er første utfordring å finne begrepene som ble brukt om det i hele tatt var noe begrep.

Neste utfordring er nettopp å finne ut hva som blir sett på som snikmord eller lignende. En vet at hva en anser som drap, snikmord, dødsdom eller avlivning er relativt. Blir du rettslig dømt til døden vil en ikke sidestille denne type påført død, som om en vilkårlig mann dreper en tilfeldig person. Hva om en ikke anerkjenner makten til den som dømte vedkommende? Eller hva om politi, dommer og bøddel er samme person? Samtidig er det andre faktorer som moral og etikk som også er med på å avgjøre hvordan en selv bedømmer en handling som riktig eller uriktig.

Når det kommer til hva som ble sett på som drap får vi et eksempel fra kongesagaene. I Olav den helliges saga blir vi fortalt at kongen stiller spørsmål ved hvorfor en drapsmann ikke er drept allerede, hvorpå kongen får til svar "Herre, rekner De det ikke for mord å drepe folk om natta?"¹², kongen går dermed med på å vente til neste dag. Dette forteller oss at de har en klar tanke om hva som er greit og ikke greit hva gjelder "riktige" måter å drepe folk på. Mannen som i dette tilfellet hadde begått drap hadde hogd ned en mann bakfra, i nærvær av kongen, på grunn av voldsomt sinne.¹³ Det er altså også å regne som "ikke korrekt" drap, da det leder til at drapsmannen blir fanget og dømmes til døden av kongen.

På bakgrunn av dette vet vi altså at de hadde en klar mening av hva slags drap som ikke var greit, samt ikke greit.

Nå når det er funnet grunnlag for å snakke om umoralske eller ikke riktige drap, gjelder det å finne eksempler på nettopp denne type drap. Poenget mitt her er ikke å skrive om den generelle graden av kriminell aktivitet, så det er spesifikt ikke riktige drap begått av enten kongen, på vegne av kongen, eller av annen maktperson. I sagaen om Magnus Blinde og Harald Gille står det, som nevnt tidligere i denne teksten, at Kong Magnus ble foreslått å sende gjestene sine for å drepe de lendmennene som ikke ønsket å slutte seg til hæren og gi eiendommene deres til noen trofaste som ikke tidligere har hatt slike eiendommer, men Kong Magnus avslår dette da det ville gjøre han *uvenesæl*, eller upopulær.¹⁴ Grunnen til at det

¹² Sturlason, 1998:328

¹³ Ibid:326

¹⁴Ibid:269

hadde gjort han upopulær oppgir han som både det og drepe så mange stormenn, men også det å løfte opp småfolk. Drap av stormenn som ikke ønsker å slutte seg til hæren hans, blir altså sett på som så lite akseptert at han ikke er villig til å gjøre dette.

Sigurd Magnusson

Et av de beste eksemplene på både forsøkt og gjennomført attentat finner vi i samme saga. Etter at Magnus Blinde var blitt fanget, lemlestet, blindet og kastrert, regjerte Harald Gille Norge alene. Etter seks år alene ved makten, kom Sigurd Magnusson til Norge og hevdet han var sønn av Magnus Berrføtt.¹⁵ Dette ville gjort han til bror av Harald Gille, men i stedet for å hjertelig ta imot det som angivelig var hans bror, ble det reist sak mot Sigurd for å ha deltatt i drapet på Harald Gilles venn, Torkjell Fostre. En kveld kom det noen gjester til Sigurd og tok han med i båt. De rodde utover og Sigurd hadde mistanke om at de skulle få han druknet. Da Sigurd kjente at de to menn som holdt vakt ved ham, ikke bare holdt kappen hans, som var skikk å gjøre for stormenn, men også i flere av klærne hans, hoppet han i sjøen, med begge vaktene sine. Sigurd svømte til land og klarte dermed å komme seg unna dette forsøket på attentat.¹⁶

Grunnen til at vi trygt kan kalle dette et attentatforsøk er flere komponenter. Først og fremst fordi det foregår om kvelden og natten. Som tidligere nevnt er det tydet på tidligere i sagaen, at å få en mann drept om natten er for mord å regne. I tillegg er det gjestene til Kong Harald Gille som sendes, og som tidligere påpekt i denne teksten er det disse som ofte ble sendt for å begå slike handlinger for kongen. Det er også påfallende at Sigurd ikke får beskjed om hva de skal, hvor de skal ro eller hvorfor, han blir enkelt å greit bedt om å gå ombord ei skute og holdes under vakt.

Harald Gille

Neste eksempel er drapet på Harald Gille. Etter det mislykkede attentatforsøket på Sigurd, holdt Sigurd seg i skjul i Bergen og planla drapet på Harald Gille. Han fikk hjelp fra flere, blant annet en del av hirden til Harald Gille, spesielt de som tidligere hadde tilhørt hirden til Magnus Blinde. En kveld fikk de ved hjelp av et oppdiktet veddemål kongen til å avsløre

¹⁵ Sturlason, 1998:279

¹⁶ Ibid:279-280

hvor han kom til å sove den natten, om det var med hans kone Ingerid eller hos Tora Guttormsdotter. Da natten kom og Kong Harald Gille var gått til sengs hos Tora Guttormsdotter som fortalt, kom Sigurd med noen menn til den sovende kongen og drepte han.¹⁷

Dette er vel kanskje det tydeligste en får et slik attentat, det planlegges i kulissene, det brukes illojale folk i kongens innerste sirkler og det begås nok en gang om natten.

Det er klart at flere eksempler vil ikke være like tydelige som nettopp disse to nevnte, både fordi det kan være underfortalt hva som faktisk hendte og fordi det kan være mer i en gråsoner av hva som oppfattes som et rettmessig drap eller ei. Da Harald Gille tok Magnus Blinde til fange ble Magnus Blinde avsatt som konge og deretter gitt til Kongens trelle, slik at det var trelle som lemlestet han. Han ble riktignok ikke drept, men ble utsatt for en grusom mishandling og denne oppgaven lot altså kongen falle til hans trelle.¹⁸

Dette er ikke eneste gangen vi finner en trelle i midten av et dramatisk dødsfall i sagaene. Trelle Kark i Olav Tryggvasons saga, som tilhørte Håkon Ladejarl, drepte og skar hodet av Ladejarlen da de gjemte seg for Olav Tryggvason på en gård i Gauldalen.¹⁹ En ville kanskje tenke seg at Kong Olav Tryggvason ville bli glad for at Kark hadde gjort dette, men da Kark kom løpende til Kongen med hodet til Ladejarlen med seg og fortalte hva som hadde hendt, ble Kark ført bort og lik sin tidligere herre fikk han hodet fjernet fra kroppen sin.²⁰ Deres hoder ble begge fraktet til Nidarholm, nå kjent som Munkholmen, og der ble det kastet stein og ropt til de døde hodene, resten av kroppen til Ladejarlen ble hentet i Gauldal og brent, av Olavs menn.²¹ Det var altså ikke nok at Kark også måtte bøte med livet, men de skulle også hånes og vanæret som døde, ved kasting av stein på hodene.

Basert på det jeg har lagt frem hittil her nå vil det jo nesten virke som om slike ukonvensjonelle krigs-verktøy som f.eks snikmord var en relativt vanlig affære. Om en ser på kongene og kongsemnene i løpet av borgerkrigstiden i Norge, altså fra 1130-1202, vil en se at

¹⁷Sturlason, 1998:280-281

¹⁸Ibid:271

¹⁹Ibid:162-163

²⁰Sturlason: 1998:163

²¹Ibid:163

de aller fleste enten falt i kamp eller ble henrettet.²² Det var altså en relativt liten forekomst av drap på konger og kongsemner ved hjelp av slike mord.

Om en ser bort fra drapet begått av Kark, så er det også interessant å se på hvilken metode de valgte. Harald Gille virket til å ha planlagt en drukning, ikke så veldig rart da det er lett å bortforklare som at han kan ha falt på sjøen, men noe som er interessant her er at han sender gjestene sine for å begå handlingen. Ikke bare viser dette at han både har tillit til at dette er noe gjestene hans vil gjøre for han, men da det gjøres om natten vitner det om et ønske om å holde det litt skjult, derfor må Harald Gille også ha tillit til gjestene sine hva gjelder taushet. Han kunne like så greit bare marsjert inn med en håndfull menn og drept Sigurd, i etterpåklokskapens navn er dette kanskje noe han burde gjort, men valgte heller en mer subtil variant. At drukning ble sett på som en fornuftig måte å få en person drept på er hverken overraskende eller så dumt tenkt, i en tid der så mye innen handel og reise i Norge foregikk sjøveien ville det være veldig plausibelt at det var på sjøen Sigurd møtte sin skaper.

Sigurd Magnusson valgte også å finne seg noen medsammensvorne som kunne hjelpe han når han ville ta Harald Gille av dage. I motsetning til Harald Gille, så var ikke Sigurds medhjelpere bundet av en ed eller et løfte om lojalitet, de var derimot illojale mot Harald Gille. Sigurds valg var antakelig basert på andre grunner, han ville ikke gjøre det om natta for å holde det skjult for folket, han skulle jo tross alt ta makten. Han dro neste dag ut på en båt i vågen og talte til folket, så han hadde ingen intensjon om å holde handlingen hemmelig. Derfor er det naturlig å tenke at motivasjonen for å gjøre det "skjult" på natten, må være for å gjøre det enklere. Kong Harald lå og sov, etter en kveld med drikking, da de kom inn til han å drepte han, de sørget for å lure kongen tidligere på kvelden til å fortelle hvor han kom til å sove. Dermed var det en enkel sak å få tatt ham. Harald Gille hadde antakelig menn som var veldig lojale, så ved å gjøre det på denne måten fikk Sigurd minimert risikoen for at planen skulle feile. Metoden her var brutal og vitnet ikke om at det skulle gjøres klinisk eller stille, de hugde på ham der han sov, istedenfor å velge en mer diskret metode.

Jeg nevnte tidligere at de hadde på denne tiden helt klare tanker om hva som var "greie" drap og ikke, eksempelet mitt var da Kong Olav Haraldsson valgte å utsette henrettelsen av en morder til dagen etter fordi han ble konfrontert med at det ville være mord å drepe en mann om natten. Trellen Kark måtte bøte med livet etter å ha skåret hodet av sin egen herre, så det

²² Moseng et al. 2018:116-117

heller var ikke akseptert. Sigurd Magnusson derimot, drepte om natten og drepte sin konge, men han endte opp med å bli konge. Riktignok ikke med engang, mennene fra kongsgården ville ikke gjøre Sigurd til konge, da han hadde tatt livet av sin egen bror.²³

Det er også lite tenkelig at Kong Harald Gille hadde måttet bøte med sitt eget liv om han hadde blitt oppdaget som skyldig bak drapet på Sigurd Magnusson, men at det fortsatt ville kunne gjøre han veldig upopulær. I tillegg kunne Harald Gille bare benektet at Sigurd var hans bror, men Sigurd derimot kunne ikke dette, da dette var hele grunnlaget for at det etter Harald Gilles død var naturlig at det var Sigurd som skulle overta makten.

Etter disse enkelttilfellene ønsker jeg nå gå igjennom to forskjellige slag som nevnes i sagaene, for å se etter tegn til andre verktøy, som for eksempel spionasje, sabotasje eller annen lignende aktivitet.

Beleiringen av Tønsberg

Første slaget jeg vil ta for meg er beleiringen av Tønsberg, som er omtalt i Sverre-saga.²⁴ Dette fant sted i 1201 i Tønsberg og endte etter en lengre beleiring av berget (nå kjent som slottsfjellet), som til slutt tvang baglersoldatene som hadde gjemt seg bak murene, til å overgi seg eller sulte ihjel. Kong Sverre gikk inn i Tønsberg og omringet berget, deretter forsøkte han med hæren sin å storme berget, men det resulterte i en retrett for sverres menn og en revurdering av hvordan han skulle gå frem. Han holdt beleiringen oppe, men ble plaget av han ikke kunne vite hva baglerne bedrev på berget sitt bak murene. Derfor sendte han menn til byen for å samle kirkestiger, binde de sammen og sette dem opp ved tårnet av lavranskirken i byen.²⁵ Da fikk han en mann til å klatre opp og kikke over murene, en liten stund, før han ble oppdaget og klarte å unnsnippe pilene fra baglerne. Ved hjelp av informasjonen han fikk fra mannen på kirketaket kunne Sverre legge en ny plan, så en natt om høsten sendte Sverre opp en mann om natten. Mannen som het Svein Munk²⁶ gikk opp om natten, fikk festet et skipstau rundt en stolpe som holdt det ene kastellet på Berget oppe, i andre enden stod 100 mann og prøvde alt de kunne for å dra ned stolpen. Tauet røk og Svein

²³ Sturlason: 1979:281

²⁴ Bull: 1967:228

²⁵ Ibid: 228-229

²⁶ Ibid: 229

Munk drepte to baglere som stod vakt, før han kom ned igjen fra berget.²⁷ Sverre prøvde flere triks, deriblant bygge et gulv av bord med stolper som han fikk båret opp til berget, men dessverre ingen nytte.²⁸ Dagene gikk som regel bort med at birkebeinere gikk innenfor skuddlinjen på berget, det ble avfyrt fra begge fronter, men baglerne hadde en bedre strategisk posisjon. Baglerne hadde et forsøk på å skaffe hjelp, da de sendte et skip ned fra berget og rodde ut forbi birkebeinernes skuter som lå i sundet, men de ble oppdaget og klarte såvidt å flykte til lands. De fikk ikke noe hjelp fra andre baglere, da baglerne antok at Kong Sverre ville gå lei av å sitte i beleiring når snø og frost kom.²⁹ Dette gikk ikke helt slik de hadde tenkt og Kong Sverre skal ha sagt til sine menn “Selv om dere er lei av å sitte omkring Berget, så ser dere nå at de andre er enda mer leie av å sitte oppe på det”³⁰.

Da kong Sverre fikk høre at baglerne ventet hjelp bestemte kong Sverre seg for å forsøke å lure dem ut av murene sine. Dette ved at han fikk flyttet en del styrker opp i Frodeåsen, en ås i Tønsberg. Derfra skulle disse late som om de angrep de gjenværende birkebeinerstyrkene i byen og synet av dette skulle få baglerne ut.³¹ Dessverre for kong Sverre gjennomskuet baglerhøvdingen Reidar Sendemann dette trikset, mye fordi han ikke kunne se noe blod på klær eller våpen, samt at det så ut til at mennene kun falt der det var tørt.³² Dermed fortsatte beleiringen og etter totalt 20 uker overga baglerne seg. De fikk alle grid, en nåde, så de fikk leve, fikk mat og drikke, men på tross av dette var mange syke og skrøpelige og dermed døde en hel del av baglerne.³³ Etter de 20 ukene reise Kong Sverre fra Tønsberg og beleiringen av Berget var over.

Om en nå ser på hva som fortelles om beleiringen av Tønsberg så finner vi flere interessante triks. For det første prøver Kong Sverre å få informasjon om hva som foregikk på Berget ved å spionere fra et kirketak. Dette gav ham informasjon som han senere brukte for å skulle prøve sabotasje av det ene kastellet på Berget, men dette ble som sagt mislykket. Bare disse to tilfellene er eksempler på bruk av litt ukonvensjonelle triks, samt hendelsen der Sverre fikk mennene sine til å utgi seg for å være baglere, for å lure dem ut. På tross av at ingen av Sverres knep fungerte, viser det oss at det absolutt var innenfor hans repertoar. Når det

²⁷ Bull: 1967:229

²⁸ Ibid :229

²⁹ Ibid: 230

³⁰ Ibid: 230

³¹ Ibid:231-232

³² Ibid:232

³³ Ibid: 236-237

omtales i tekstene så er det heller ingenting rundt språket som brukes som antyder at Sverre var et militært unikum eller geni som kom på disse lure grepene, det blir rett og slett ikke omtalt som noe spesielt.

Slaget ved Oslo

Det neste slaget jeg vil ta for meg er slaget ved Oslo i 1161. Dette slaget er beskrevet best i Håkon Herdebreis saga i Snorres kongesagaer.³⁴ Dette slaget viste seg å bli skjebnesvangert for kong Inge som falt her.

I forkant av slaget gikk det rykter om at fostermoren til Håkon Herdebrei hadde fått en dame ved navn Tordis Skjeggja³⁵ til å mane troll til seier for Håkon og de fikk av henne beskjed om å aldri angripe kong Inge om dagen, men gjøre det om natten. Den natten i februar, fikk kong Inge beskjed om at Håkon var på vei mot ham på isen som lå i tett i fjorden. Dette fikk kong Inge til å trekke styrkene sine ut på isen og fylket (norrønt ord for å sette opp hæren) der.³⁶

Da hæren til Håkon nærmet seg gjorde Gudrød Suderøykonge og Jon Sveinsson, som begge stod i den ene armen av kong Inges fylking, tegn til Håkons hærmenn om hvor de stod. Da Håkons menn gikk mot Gudrød og Jon svek de kong Inge. Gudrød med sine omtrentlige femten hundre menn flyktet og Jon med en stor flokk soldater løp over til Håkons hær og kjempet side om side med dem.³⁷ Dette ble kong Inge gjort oppmerksom på og ble bedt om å flykte med hest, men Inge nektet, han hadde hørt at fra hans bror Øystein hadde lagt på flukt første gang, så hadde aldri noe lyktes for ham siden.³⁸ Derfor sa Inge at han lot Gud råde over hans liv, litt etter klarte Jon Sveinsson med sine menn å bryte gjennom fylkingen til Inge, som resulterte i at flere av Inges menn deserterte så formasjonen ble ødelagt og de ble fordelt i flere små flokker.³⁹ Kampene fortsatte mot daggry, med Håkons hær som presset hardt på og søkte mot kong Inges merke. Det ble i denne striden at kong Inge døde, men broren hans Orm fortsatte kampen mot Håkon.⁴⁰ Flere menn flyktet opp i byen og to ganger gikk Orm opp i byen for motivere og vekke kamplysten i mennene, før han selv gikk ut på isen igjen for å

³⁴ Sturlason: 2012:259-261

³⁵ Sturlason: 2012:260

³⁶ Ibid: 260

³⁷ Ibid: 261

³⁸ Ibid: 261

³⁹ Ibid: 261

⁴⁰ Sturlason: 2012:261

slåss.⁴¹ På tross av innsatsen til Orm så ble også han til slutt tvunget til å legge på flukt og resultatet av denne striden ble at Håkon Herdebrei ble konge over hele landet.

Grunnen til at jeg valgte dette slaget er fordi det er ganske interessant her med tanke på sviket til Jon Sveinsson og Gudrød Suderøykonge. Gudrød la på flukt, så der kan jo årsaken ha vært nettopp frykt og mangel på lojalitet til kong Inge, rett og slett ikke villig til å ofre livet for kongen. Jon Sveinsson derimot skiftet tilsynelatende ganske enkelt side, noe jeg syntes virker spesielt i kampens hete. Det er ikke nevnt noe konflikt rundt hans bytte av allianse, men det er jo naturlig å tenke at om fienden din løp mot deg, i kampens hete, at en ville vært noe mistenksom når de hevdet å plutselig ha skiftet side. Dette blir bare spekulasjoner da Sturlason ikke går inn i detaljer på dette, men det er ikke umulig eller utenkelig at dette kan ha vært noe Jon og Håkon hadde planlagt på forhånd. Uavhengig av dette blir det en tilsynelatende en utslagsgivende faktor i dette slaget.

Slaget ved Stiklestad

Siste slaget jeg vil ta for meg er slaget ved Stiklestad. Dette slaget er trolig det mest kjente slaget i norsk historie og endte med Kong Olav Haraldsson, senere kjent som Olav den hellige, sin død og seier til bondehæren. En annen kjent aktør i dette slaget er Tore Hund og Kalv. Her er kilden andre del av Olav den helliges saga i Snorres tekster.⁴²

Det var i 1030 at bondehæren møtte Olavs hær ved Stiklestad i Trøndelag. I front av hæren gikk Kalv og Hårek og ledet bøndene til slagmarken.⁴³ De to hærene stod overfor hverandre og ventet med å angripe, mye fordi bondehæren var så langt at når de fremre rekkene hadde kommet frem måtte de fortsatt vente på at de andre i hæren skulle komme på plass.⁴⁴ Sist i bondehæren gikk Tore Hund og passet på at ingen lot være å storme når de fikk signalet blåst.⁴⁵ Bøndene ble stående å egge hverandre opp med kampropet “Fram, fram, bondemenn”, men hærene stod stille overfor hverandre. De kjente hverandre og Olav talte til Kalv Arnesson, der Kalv fortalte at om han fikk bestemme hadde de forlikes, men at nå fikk

⁴¹ Sturlason: 2012: 261

⁴² Sturlason: 1979:102-108

⁴³ Ibid: 102

⁴⁴ Ibid: 102

⁴⁵ Ibid: 102

stå der de stod.⁴⁶ Kong Olav påpekte at bøndene ikke så ut som de hadde like lyst på forlik som Kalv og Torgeir fra Kvistad sa at bøndene nå skulle få en slik fred som mange tidligere hadde fått av Kong Olav.⁴⁷ Kjapt etter kom Tore Hund til sitt merke og ropte kampropet, som ble etterfulgt av spydkast, piler og håndøkser.⁴⁸ Da ropte kongsmennene sine kamprop "fram, fram, kristmenn, korsmenn, kongsmenn"⁴⁹, hvilket ledet til forvirring hos de fremste i bondehærens fylkingarm, fordi de trodde det var deres egne. Dette igjen ledet til at deres egne lenger bak i fylkingarmen trodde de foran var kongsmenn, så dermed ble det slåssing internt blant bondehærens menn.⁵⁰ Kong Olavs fylking stod på en bakketopp så soldatene hans løp ned mot bondehæren med en så voldsom kraft at de bondefylkingen gav etter for dem og Olav ble stående der de fremste rekkene fra bondehæren hadde stått.⁵¹ Mange av bøndene ville flykte, men deres huskarer og lendmenn holdt dem strengt igjen og det ble en kraftig strid.⁵² Bondehæren ble kommandert fremover og de angrep med både spyd, pil, sverd, stein og håndøkser og det ble store tap på begge sider.⁵³ Kong Olav gikk frem og deltok selv i spissen av kampene, bøndene som så ansiktet hans skal ha blitt tilnærmet handlingslammet av frykt.⁵⁴

Kong Olav kjempet hard og hugde nærmest av hodet på Torgeir fra Kvistad, deretter kom han i kamp mot Tore Hund. Tore hund og Olav slo mot hverandre, Olav traff Tore, men sverdet så ikke ut til å bite på han.⁵⁵ Kong Olav fikk Bjørn stallare til å slå på Tore Hund med en hammer, fordi sverdet til Olav ikke gjorde noen skade mot ham. Deretter snudde Olav seg mot Kalv og vennene hans, og de såret Olav kraftig, før Tore Hund spiddet Bjørn.⁵⁶ Torstein Knarresmed hugde Olav i beinet så Olav måtte lene seg opp mot en stein. Da kastet Olav sverdet sitt og ba Gud om hjelp, men da stakk Tore Hund spydet sitt i magen på Olav og Kalv hugget han på siden av halsen.⁵⁷ Det var disse sårene som endte opp med å ta livet av Olav, men Dag Ringsson holdt fortsatt striden gående. Dag måtte tilslutt se seg beseiret og de la på flukt, mennene i bondehæren var utslitt fra striden og jaget ikke de flyktende soldatene lenge.

⁴⁶ Sturlason: 1979:103

⁴⁷ Ibid: 103

⁴⁸ Ibid: 103

⁴⁹ Ibid: 103

⁵⁰ Ibid: 103

⁵¹ Ibid:104

⁵² Ibid:104

⁵³ Ibid:104

⁵⁴ Ibid:104

⁵⁵ Ibid:105

⁵⁶ Ibid:105

⁵⁷ Ibid:106

Av de tre slagene jeg har tatt for meg her nå er nok denne både den mest kjente, mest myteomspunnede og ikke minst den mest tradisjonelle. Her er det to hærer som møtes, stiller seg opp og går løs på hverandre, ingen skjulte triks eller planer. Det blir noe upresist å kalle dette slaget for standard, da det er en hel rekke beskrivelser som viser til at det var noe spesielt. Himmelen skal visstnok ha blitt helt mørk, på tross av at det var midt på dagen. Jeg velger allikevel å se bort fra disse og fokusere på det rent militære ved dette slaget og da mener jeg det blir riktig allikevel å beskrive det som tradisjonelt. Det vil ikke si at det er mangel på taktikk eller strategi, bare at det ikke var noen skjulte planer eller hemmelige triks. Årsaken til dette vil jeg komme nærmere inn på i diskusjonsdelen av denne teksten.

Hva forteller funnene oss?

Så hva forteller disse funnene oss egentlig. Det er for det første viktig å poengtere at det er vesensforskjeller ved alle eksemplene jeg har tatt frem. Det er også viktig å påpeke at dette antakelig ikke er alle tilfellene der noe slikt kan ha forekommet, men jeg har tatt disse med fordi jeg føler det er tilstrekkelig for tekstens mål. For det disse eksemplene viser oss er at det forekom mordforsøk, da ikke som i en vanlig kriminell handling, men som et strategisk grep i maktkamp. De hadde som tidligere nevnt en klar tanke om hva som var moralsk riktige drap og ikke, å drepe en mann om natten var mord, en uttalelse som også impliserer at å drepe en mann om dagen ikke var det. Dette poenget forsterkes videre av at Harald Gille valgte å forsøke å drepe Sigurd om natten. Harald var konge og det er dermed liten grunn til å tro at han ikke bare kunne dømme han til døden å få han henrettet i offentligheten. Det kunne tilogmed vært et strategisk fornuftig grep, vise hva som skjer om noen utfordrer hans krav på tronen, samt straffen for å drepe en kjær venn av kongen. På tross av dette velger han å gjøre det om natten, så hvorfor det? Fordi det var et moralsk uriktig drap.

Om Sigurd var hans bror, noe Harald selv opplyser at han betviler, så ville det vært drap på sin egen bror, om han skulle få han henrettet, men nekte for at de var brødre ville dette ha medført at flere fikk høre Sigurds påstander og det ville kunne skape uro blant folket, da særs de som tidligere hadde støttet Magnus Blinde. Derfor valgte Harald Gille å forsøke å få han

druknet om natten, få det til å se ut som en ulykke. Dette mener jeg er et veldig tydelig tegn på at Harald brukte, eller forsøkte å bruke drap som strategisk verktøy utenfor en krigssituasjon. Utenfor krigssituasjon er viktig å poengtere her, for om en ser på strider så vil en jo finne at drap er selve verktøyet og da også som strategisk verktøy. Det er disse eksemplene utenfor et typisk slag som er interessante når det er snakk om mord, at en konge faller i et slag med sine soldater er ganske uinteressant i denne sammenheng, men om en konge blir drept over natta idet han sover tilsynelatende trygg, da blir det interessant.

Sigurd kom som kjent unna drukningsforsøket og fikk sin hevn senere. Hans drap på Harald Gille er annerledes på mange måter, det er mer utspekulert. Her er det ikke bare selve drapet som blir et verktøy, men også den splittede lojalitet til Kong Harald, spesielt blant de hirdmenn som støttet Magnus Blinde tidligere. Sigurd utnytter dette for å skaffe seg informasjon om hvor kongen vil tilbringe natten og med det sikrer seg tilgang til målet. Et fellestegn mellom disse to er allikevel at det her også foregikk om natten. Det er klart at det virker selvfølgelig å velge å drepe noen om natten, for å ikke bli oppdaget, minst mulig motstand. Det som gjør Sigurd sitt drap litt mer kynisk enn Harald sitt forsøk, er at Sigurd dreper det han selv hevder er sin bror og som også er hans konge. Moralsk er dette helt uakseptabelt og det gjenspeiler seg blant reaksjonene han fikk da han annonserte drapet og ble nødt til å flykte byen.

Både drapsforsøket og drapet var begge kalkulerte planer, ikke en spontant handling i affekt. Derfor mener jeg det er grunnlag nok for å si at dette er klare eksempler på skjulte drap som strategiske verktøy i maktkampen i Norge.

En motsetning til dette vil kanskje være drapet begått av trelen Kark. Dette drapet så ut til å være en spontan reaksjon. Frykten for å bli oppdaget på grunn av at Håkon ladejarl skrek i søvne. Kark skar hodet av sin herre og måtte selv bøte med livet for handlingen hans. Hvilket er noe interessant, kong Olav Tryggvason fant det altså så uakseptabelt at en trell drepte herren sin, at han fikk trelen drept, på tross av at det var en stor motstander av nettopp kong Olav som hadde blitt drept. Her ser vi igjen et tegn på en tydelig tanke om hva som var uriktige og riktige drap. Det kan også hevdes at kong Olav gjorde dette fordi han ikke stolte på Kark. Om Kark var villig til drepe sin egen herre, så kunne han neppe oppfattes som en troverdig og lojal person. Det var også utlovet belønning for den som fikk Håkon ladejarl brakt til kongen og kanskje det var tanken på å skulle betale en slik belønning til en trell som

motiverte Olav. Svaret på det vil vi neppe få, men i sagaene legges det frem som at det var handlingens art, drap på egen herre, som gjorde at Kark måtte bøte med livet som sin herre.

Betyr dette at det var en utbredt bruk av snikmord eller andre lignende drap i kampen om makta i norsk viking- og middelalder? Om en skal tro kongesagaene så virker det ikke sånn. Det er relativt få tilfeller gjennom tekstene og spesielt når en kommer til middelalderen i Norge er det stort sett i strid de fleste kongsemnene dør. Utfordringen her blir da hvorvidt vi kan ta alt det kongesagaene fortelles oss, som en sannhet. Det er liten grunn til å betvile kongesagaene som helhet, det er også en stor mangel på alternativer til skriftlige kilder fra denne tiden, men det er også viktig å huske på at de er skrevet for et publikum. Det er åpenbart at spesielt Snorre har tatt seg noen kunstneriske friheter, hvordan kunne vel han på Island, over 100 år senere, vite ordrett dialogen mellom menn i Norge? Om de små detaljene er diktet opp, er det fortsatt rimelig å benytte seg av disse tekstene som historiske kilder for denne perioden av norsk historie og det er derfor grunn til å tro at trendene en kan se gjennom sagaene er riktige. Det er med dette liten grunn til å tro at det var veldig utbredt med snikmord, i alle fall i perioden Snorre tar for seg, men hva med senere sagaer?

Kong Sverres saga er antakelig skrevet på oppdrag av nettopp kong Sverre og dette gjør at en umiddelbart er nødt til å være litt kritisk til det som står der. Dette er spesielt viktig for det som står skrevet frem til Sverres død, da han av helt åpenbare grunner ikke hadde hatt mulighet til å styre hva som ble skrevet om han etter at han var død. Det er på ingen måte slik at jeg betviler det som står der, men samtidig er det viktig å legge merke til ordlyd og hva som nevnes og ikke nevnes. Om det viste seg at kong Sverre fikk drept en utfordrer om natten, ville det da blitt skrevet ned? Det er naturlig å tenke at Sverre ønsket å fremstille seg selv i så godt lys som mulig gjennom denne sagaen og det er derfor naturlig å spekulere i hva som ikke er skrevet der. Det blir likevel ved spekulasjonene da dette er en tid i norsk historie med meget begrenset kildemateriale. Det skal også påpekes at det er ikke utelukkende positivt det som står om Sverre i hans saga. Det er tatt med hans gjentatte mislykkede forsøk på å ta Berget i slaget om Tønsberg, han ender opp som seierherre i slaget til slutt, men teksten kunne like så godt ikke inneholdt alle disse forsøkene. Om dette var fordi han ønsket å gjøre det objektivt eller om det var fordi dette var så godt kjent for så mange mennesker at det å prøve å holde det skjult ville bli en umulig oppgave, vet ikke jeg, men det forteller oss at han var villig til å la teksten vise feil ved han også. Som ved Snorres sagaer så er vi nesten

nødt til å stole på de store trendene i teksten i Sverres saga og da ser det ikke ut til at snikmord eller lignende var hyppig brukt av han heller. Så foreløpig kan det se ut til at det ble brukt, men ikke som et hyppig brukt verktøy.

Hva forteller slagene oss?

Om vi nå går til slagene eller stridene jeg har valgt å ta med er dette naturligvis ikke alle slagene. Jeg valgte disse fordi de er beskrevet i ganske utfyllende detaljer og det er forskjellige aktører og forskjellige tider. Dette er et bevisst valg i håp om å kunne finne noen røde tråder, eller eventuelt se forskjellene.

Om vi starter kronologisk å ser på slaget ved Stiklestad i 1030 så ser det ikke ut til at det ble brukt noen knep. Dette var et slag der hærene møtte hverandre på en slagmark, de sa noen ord, hisset hverandre opp og så angrep de hverandre. Dette slaget er det som er skrevet lengst etter at det fant sted så det er også det av slagene jeg har tatt med der vi må være mest kritiske til det som skrives. Det er for såvidt ingenting ved forklaringen av slaget rent strategisk, som stikker seg veldig ut eller virker lite troverdig. Her er det heller det overnaturlige eller mystiske som en muligens må være litt skeptisk til. Så om en ser bort fra at himmelen ble mørk og at såret til Tore Hund helbredet kjappere etter kontakt med blodet til Olav Haraldsson, så sitter vi igjen med en kamp som virker veldig tradisjonell. Et av få strategiske grep ved denne striden var Olavs plassering på en bakketopp som gjorde at da de stormet ned fikk de stor fart og brøt formasjonen til bondehæren. Utover dette er det en strid preget av harde kamper, forskjellige prosjektiler og avsluttes med en død kong Olav og en seirende bondehær. Om jeg hadde kun valgt ut denne striden som grunnlag for å si noe om det ble brukt andre strategiske grep som sabotasje eller lignende ville svaret blitt et definitivt nei, men det hadde også blitt uriktig. Det er viktig også å huske på at da sagaene til Snorre ble skrevet var allerede Olav blitt helgen, altså er ikke dette bare en tekst om hvordan det gikk med en kristen konge i Norge, men historien om hvordan en kristen mann ble hellig. Dette gjør at det er meget mulig at kong Olav fremstilles i et bedre lys enn det som egentlig ville vært korrekt, men dette har man for lite kilder til å kunne gjøre annet spekulere rundt.

Det neste slaget jeg tok for meg, om vi følger det kronologisk er da slaget om Oslo i 1161. Slaget mellom kong Inge og Håkon Herdebrei fant sted på den frosne oslofjorden rett utenfor Oslo by. En kunne kanskje argumentert for at det første trikket som ble benyttet her var bruken av en dame for å mane troll til seier for Håkon, men på lik linje som ved Stiklestad kommer jeg til å se bort fra mystiske eller overnaturlige ting. Dermed starter denne striden som en ganske konvensjonell strid, men nesten umiddelbart blir kong Inge sveket av allierte. Gudrød stikker av med sine menn og Jon slår seg sammen med Herdebreis styrker, som fører til at kong Inge faller i striden. Det er spesielt Jon som er interessant i denne striden, for hvorfor skiftet han side og var dette spontant? Det er ikke urimelig å tenke at dette var planlagt da det fortelles oss gjennom sagaen at Jon peker til der han står før de løper frem og bytter side. Om vi nå går utifra at dette var planlagt på forhånd så har Håkon Herdebrei og Jon Sveinsson her sammen planlagt et svik av kong Inge. Om vi legger til grunn at det var dette som skjedde er det også vanskelig å si hvor dypt eller hvor lenge dette sviket har pågått. Har Jon gitt Håkon informasjon knyttet til kong Inges styrker? Dette blir spekulasjoner, men sviket er et faktum. Utover dette er det ellers lite som tyder på andre grep enn ren kamp.

Det siste slaget som gjenstår da var slaget i Tønsberg i eller beleiringen av Berget som det også er kjent som. Dette slaget fant sted i 1201 da kong Sverre inntok byen og beleiret Berget, kjent som Slottsfjellet i dag. Inne på Berget satt baglerne og hele slaget endte med at baglerne overga seg etter 20 uker med beleiring. Dette slaget startet tradisjonelt med at Sverre prøvde å storme murene på Berget, men da det ikke ga utslag ble han nødt til å tenke annerledes. Sverre fikk en mann til å klatre på et kirketak for å se hva fienden foretok seg og få sett innsiden av murene. Dette vil jeg kalle en form for spionasje, da det var en skjult innhenting av informasjon. Den var muligens ikke skjult så lenge, da mannen på taket ble oppdaget av baglere og møtt med piler, men bare fordi det ble oppdaget betyr ikke det at det ikke var spionasje.

Dette er bare første av flere triks Sverre benytter seg av i forsøket på å vinne over baglerne. Deriblant benyttet Sverre seg av informasjonen han fikk fra denne spionasjen til å få en mann til å snike seg opp om natten og prøve å få revet ned en av søylene som holdt kastellet oppe. Det ble dessverre for Sverre mislykket, da skipstauet de benyttet seg av røk, men dette var et åpenbart forsøk på sabotasje.

Det siste knepet jeg vil ta for meg i dette slaget er Sverres forsøk på å lure baglerne på berget til å tro at det var kommet forsterkninger til dem. Her ved å la sine egne folk under nattens mørke snike seg ut av byen, for så å imitere et angrep mot de styrkene som ble igjen i byen, prøvde Sverre å få lokket baglerne ut for å hjelpe det som tilsynelatende var allierte styrker som så ut til å vinne. I utgangspunktet en god plan som også visstnok hadde funket, hadde det ikke vært for at Reidar gjennomskuet det, ved at han ikke så noe blod og at de falne tilsynelatende kun falt der det var behagelig for dem å falle.

Av de slagene jeg har tatt for meg er dette uten tvil det med flest elementer av alternative triks. Under beleiringen av Berget ble det benyttet både spionasje, sabotasje, forkledning, da de konvensjonelle metodene ikke viste seg å fungere, blant annet fordi baglernes posisjon bak murer på toppen av et berg gav dem en stor strategisk fordel og gjorde det vanskelig å angripe posisjonen deres. Det kan kanskje også argumenteres for at det ble benyttet en form psykisk krigføring da Sverres soldater til stadighet utover vinteren kom opp mot muren på Berget for å fortelle baglerne at forsterkningene deres var på vei, som en måte å plage baglerne på Berget.⁵⁸

Forskjellene og likhetene

Hva er så forskjellene på disse eksemplene jeg har tatt med. Om en ser på drapet og drapsforsøket først, så er det i grunn ikke så alt for mange forskjeller. Den største forskjellen her er vel at det ene mislykkes og det andre lykkes. Harald Gille benyttet seg ikke av noen "på motsatt side", altså han hadde ingen kontakter eller lignende som var innenfor Sigurds krets. Kanskje det var dette som ble utslagsgivende, for vi blir fortalt at Sigurd selv blir skeptisk til motivet til vaktene som følger han i skipet. Hadde Harald derimot hatt noen Sigurd stolte på så hadde kanskje drukningsforsøket vært vellykket. Sigurd som hadde en på innsiden av kong Haralds hird fikk drept kongen, så det kan være at nettopp forskjellen mellom disse to hendelsene er det som ble utslagsgivende.

Hva angår likhetene her er de nevnt allerede, de foregikk begge om natten og målet var for begge å rydde plass til makten.

⁵⁸ Bull, 1967:233

Om vi nå ser på slagene så er det store forskjeller. To av slagene, Stiklestad og slaget om Oslo var begge slag i åpent terreng. Det gjør at hele striden vil være av en annen natur enn en beleiring av et forsvarsverk. Slaget om Oslo var ute på isen på den dypfryste fjorden utenfor Oslo, men basert på det vi blir fortalt om slaget så ser det ikke ut til at isen påvirket slagets natur noe mer enn om det hadde vært på en åpen gresslette, dermed er slaget ved Stiklestad og slaget om Oslo relativt like. Det kan være at det er nettopp dette som er grunnen til at jeg finner vesentlig færre grep innen disse slagene enn i beleiringen av Berget. Slaget ved Stiklestad hadde ingen, så det skiller seg helt ut fra de to andre slagene, men både slaget ved Oslo og beleiringen av Berget hadde noe.

Beleiringen av Berget hadde uten tvil flest tilfeller og det er nok fordi dette var en beleiring. Det var ikke mulig for kong Sverre å bare storme murene, da han prøvde dette og det ble mislykket, derfor ble han presset til å finne andre metoder. Nød lærer naken kvinne å spinne og beleiring leder til andre strategiske grep. En annen forskjell mellom disse slagene er kilden. Kilden til slaget ved Stiklestad og slaget om Oslo er begge Heimskringla og skrevet av Snorre, derfor er det både en distanse rent geografisk samt distanse i form av tid mellom forfatter og hendelser. Beleiringen av Berget er skrevet i tilnærmet samme tid og sted som hendelsene Sverres saga beskriver. Dette kan være grunnen til at det er flere detaljer der, så det er ikke nødvendigvis en mangel på triksing i de to tidligere slagene, men kanskje bare en mangel på kilder som beskriver dem. Er en vesensforskjell mellom mangel på aktivitet og mangel på kilder om aktivitet. I tillegg kan det være verdt å nevne at spesifikt for Stiklestad så skriver Snorre ikke om en vanlig konges siste slag, men om et slag der den kristne kongen dør i kampen for troen sin, han skriver om fallet til en helgen og i en sånn fortelling ville det antakelig være lett å la være å ta med elementer som kunne fremstilt Olav på unormalt "hellig"-vis. Dette avhenger av hva en tenker er Snorres motiv for å skrive om dette, er det for å selge eller spre en god historie, er det for å undergrave den regjerende makt i Norge, for å bygge opp den regjerende makt i Norge eller er det kun et ønske om å forevige og opplyse om historien.

Likhetene mellom disse slagene er nesten ikke til stede, hyppigheten av bruken av alternative metoder er varierende, hvilke grep som ble brukt er forskjellig og resultatet er forskjellige. Stiklestad var et tradisjonelt slag, i slaget om Oslo var det få grep, men viste seg å være utslagsgivende og i beleiringen av Berget var det ikke utslagsgivende, men relativt mange forskjellige grep. Det kan kanskje argumenteres for at de gjentatte forsøkene brøt ned

moralen til de innestengte baglerne, samt at ved å få det til å se ut som baglerne fikk forsterkninger, men for deretter å få vite at dette var nok et triks, også ville kunne bistå til å dempe moralen. På tross av dette ser det ut til at hovedgrunnen til at baglerne til slutt overga seg var at alternativet var å sulte ihjel.

Det siste jeg ønsker å påpeke før jeg konkluderer denne teksten er kildene. Jeg har lett ganske godt etter tilfeller av slike aktiviteter i sagaene og kan ikke si at det var enormt med tilfeller. Det var utfordrende å finne, da det ikke er brukt noen spesifikt terminologi, og det var rett og slett ikke mange tilfeller. Det er mulig mange grunner til dette, kan det være fordi en ikke ønsket skrive om det? Eller kanskje det politiske landskapet i Norge i denne perioden ikke var godt tilrettelagt for plotting og sammensvergelses. Det var heller ikke mange slott i Norge, dermed færre beleiringer og færre situasjoner der det var nødvendig med andre grep. Jeg tror ikke resultatet av min konklusjon ville vært annerledes om jeg hadde tatt for meg flere slag, men jeg skal ikke utelukke at det finnes eksempler jeg ikke har tatt med. Det er store verker med enormt mye informasjon og jeg har ikke hatt mulighet eller ønske om å ta for meg hele verket. Dermed føler jeg at ved å velge tre forskjellige slag, har fått god nok dekning for å kunne si noe om slag generelt i denne perioden. Hva gjelder rent drap eller snikmord, så er det rett og slett disse to eksemplene jeg fant, uten å måtte spekulere veldig. Det er flere eksempler der det kan ha skjedd, men jeg har ikke funnet tydelige nok tegn eller kilder på det og derfor har jeg ikke tatt disse med.

Her også er det viktig å huske på forskjellen mellom hva som har skjedd og hva som er dokumentert. Til syvende og sist så er jo et av poengene ved snikmord, at det skal være skjult, så kan det være at tilfellene der det har skjedd, så har det vært så godt gjennomført at det ikke er mistenkeliggjort? Noe som kanskje peker mot at det ikke er tilfelle hva gjelder dødsfall av konger og kongsemner er at det er en ganske god oversikt over hvordan de forskjellige døde og tilnærmet ingen av dem døde av sykdom eller andre mistenkelige tilfeller, de fleste falt i strid, så det er lite tenkelig at et stort antall norske konger i denne perioden ble utsatt for snikmord. Skal påpekes at det er ikke kun kongen som spiller en rolle i maktkampen og det kan være andre lavere rangerte personer i maktposisjoner som kan ha blitt utsatt for dette, men ikke blitt viet oppmerksomhet i sagalitteraturen da de har et naturlig fokus på de forskjellige kongene.

Om det er slik at det faktisk forekom så sjeldent som det omtales som i sagalitteraturen, så er det interessant å se på årsaken for dette. Heder og ære er noe som i forskjellige kulturer har hatt varierende grad av viktighet for menneske i samfunnet, også for det norske. Kan det ha vært tanken om at det å være en hederlig konge stod så sterkt i samfunnet og var så viktig for å få aksept blant de en ønsket å regjere over, at det ikke var verdt risikoen ved å gjøre noe uhederlig? Vi vet at kong Magnus valgte å ikke gjøre som han ble rådet til, sende gjestene sine for å drepe og ta eiendom fra de som ikke var villige til å slåss for ham, med begrunnelsen om at han ikke ønsket å gjøre seg så upopulær. Dette forteller oss at det var viktig for en konge å få respekt fra sine undersåtter, i alle fall blant de med makt. Et annet eksempel på det er at på grunn av at Harald Gille ikke hadde lojaliteten til alle i hans hird, endte han opp med å bli servert på et sølvfat til Sigurd. Og videre i samme hendelsesforløp leder Sigurds handlinger, drapet på det han selv hevdet var hans bror, til at han møtte stor motstand blant det som hadde vært hirden til Harald Gille og ledet til at Sigurd måtte flykte byen og heller søke støtte blant bøndene.

En annen faktor som kan være påvirkende her er religionen. Den kristne troen som ble regjerende i Norge, har en styrende hånd for moralen og bidrar til sette litt spilleregler for samfunnet. På den annen side så er det nok av historier om herskere som spiller "skittent", men fortsatt beholder makten, så det er ikke nødvendigvis tanken om at det er uhederlig som har gjort at det er så få tilfeller, kan være at det rett og slett ikke var skikken. En kan kanskje på mange måter forklare det ved å se på maktkampen i Norge i perioden som en voldspreget maktkamp fremfor en politisk maktkamp, dermed blir også det naturlige reaksjonsmønsteret å møtes i strid, fremfor å legge planer og handle i skyggene. Kanskje var det mangelen på et tydelig fysisk midtpunkt av makten, kongen reiste rundt med hirden istedenfor å sitte i et bestemt palass, som gjorde at det ble slik. Kanskje det var slik at kongen reiste rundt, så han ble et vanskelig mål og eventuelle utfordrere eller andre maktpersoner, for eksempel ladejarlene, hadde stor lokal respekt og lojalitet, dermed var ikke de som var mer stasjonære enn kongen, i noen reell fare for svik fra egne. Det blir som tydeliggjort i denne teksten, nærmest et hav av mulige årsaker til at ting var som de var, men jeg tror nå at jeg har fått tatt opp de aller viktigste og kan dermed konkludere denne teksten.

Konklusjon

I innledningen min snakket jeg om at mennesker alltid har søkt de fordeler de kan når det kommer til krig. Jeg tenker at dette stemmer også for Norge i perioden 900 - 1250. Jeg trodde før jeg begynte denne oppgaven at jeg kom til å motbevise min egen påstand, kanskje jeg var påvirket av å ha lest romaner og sett film. For resultatet var at jeg fant at min påstand var ganske så korrekt. De beskrivelsene jeg fant av slag bar lite preg av skjulte militære verktøy. Det var lite “triksing”, det var stort sett møte opp, stille opp mennene sine, se motstanderens menn, for så å slå løs på hverandre til fienden er beseiret eller flykter. Jeg stilte også spørsmål om hvorvidt nordmenn først oppdaget sabotasje i 1940, men samtidig som jeg har funnet at det ikke var mye av det, så var det definitivt noe. Spesifikt sabotasje fant jeg hos kong Sverre og det har vært andre tilfeller av andre skjulte verktøy. Det omtales heller ikke som om det Sverre gjorde var en revolusjonerende tanke, så da blir det bare mer naturlig å tenke at det var noe som forekom.

Om jeg nå trekker frem igjen problemstillingen min: *“maktkampen i Norge mellom 900 - 1250 var lite preget av sabotasje, spionasje, snikmord eller lignende skjulte militære verktøy.”* så har jeg nå mulighet til å komme med en konklusjon. Det er basert på funnene jeg har, trygt å konkludere med at det var lite av slike skjulte militære verktøy. Det var ikke ikke-eksisterende, men det var lite og i det store bildet blir dermed denne påstanden korrekt. Det er kanskje greit at jeg også forteller hva jeg mener med “lite preget av”. Det jeg mener med dette er at det er ikke et typisk element av maktkampen og strider på min valgte periode. Det er noe som basert på kildene vi har tilgjengelige, ikke fant sted ofte og tilsynelatende kun når vanlig krigføring og stridsteknikk ikke fungerte eller ikke var tilgjengelig. Jeg vil også påpeke at bruken av begrepet “skjulte militære verktøy” er i mangel av et bedre alternativ for en samlebetegnelse jeg syntes var dekkende for det jeg ønsket å ta for meg. Det hadde vært mer ønskelig med et litt tydeligere og mer spesifikt begrep, men da jeg ikke fant det ble jeg nødt til å gå for “skjulte militære verktøy”.

Denne slutningen kommer jeg til på bakgrunn av de funnene jeg har presentert her og det er kun elementer omtalt i teksten som har vært påvirkende for konklusjonen. Det fullt mulig at dette er en slutning som ville vært annerledes om det var andre eksempler jeg hadde tatt for meg, men da jeg kun kan uttale meg om det jeg har gått igjennom, så blir jeg stående ved at min påstand var korrekt, maktkampen i Norge mellom 900-1250 var lite preget av sabotasje,

spionasje, snikmord eller lignende skjulte militære verktøy. Jeg mener også at grunnen til dette er fordi det i aller største grad er snakk om slag i åpent terreng eller slag som ikke innebærer en form for forsvars-fortifikasjon. Det blir for eksempel mer sabotasje når det er en stor bymur du skal forsøke å komme deg gjennom, enn om de motstridende parter møtes i en gressdekt dal. Hadde dette vært en gjennomgang som spesifikt fokuserte på beleiringer så er jeg ganske sikker på at resultatet hadde blitt annerledes, men det får bli en annen tekst.

Litteraturliste

Bull, F. (1967). *Sverres saga*, Gyldendal.

Flugeim, M. (2006) *Gjestene i kongens hird: Ein samla gjennomgang av deira virke* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen.

Hødnebø, F., Magerøy, H. (Red.). (1998). *Snorres kongesagaer: Olav Tryggvasons saga*. Gyldendal

Imsen, S. (2000). *Hirdloven til Norges konge og hans håndgangne menn: etter AM 322 fol*, Riksarkivet

Moseng, O, G., Opsahl, E., Pettersen, G, I., Sandmo, E. (2018). *Norsk Historie: 750-1537*. Universitetsforlaget

Sturlason, S.(2012). *Heimskringla, Norske konge sagaer: Tredje del*, Gyldendal.

Sturlason, S. (1979). *Norges Kongesagaer. 1-2 2.d* , Gyldendal.

